

Fakamatala Fakata'u

'a e

'Ofisi 'o e 'Atita Seniale

ki he

2020 - 2021

Nuku'alofa

Ma'asi, 2022

Our Reference: LC1052/244/22

Your Reference:

Date: 31 'o Ma'asi, 2022

Lord Fakafanua

'Eiki Sea

Fale Alea

'Oku'ou faka'apa'apa ke'u fakahū atu heni 'a e Fakamatala Fakata'u 'a e 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale' ki he ta'u fakapa'anga 'oku ngata ki he 'aho 30 'o Sune, 2021, 'o fakatatau ki he kupu 24 'o e Lao ki he 'Atita 'a e Pule'anga 2007 (mo hono ngaahi fakatonutonu).

Sefita Tangi

'ATITA SENIALE

Tatau: Hon. Hu'akavameiliku

'Eiki Palēmia

'Ofisi 'o e Palēmia

TALATEU MO E VAKAI 'A E 'ATITA SENIALE	3
1. FAKAHOKO FATONGIA MO E IVI NGĀUE	6
1.1 Fakahoko Fatongia	6
1.2 Tefito'i Koloa 'oku ngaahi 'e he 'Ofisi	6
1.3 Fa'unga 'o e 'Ofisi	6
1.4 Fakahoko Fatongia Fakapa'anga	8
2. OLA 'O E NGĀUE KUO LAVA	9
2.1 Kātoa 'o e Lipooti na'e 'oatu 'e he ngaahi 'Iuniti 'i he 2020-21	9
2.2 'Ofisi 'Atita Tau'atāina 'oku hook ko e tā sipinga lelei	9
2.3 Fakafehoanaki 'o e pa'anga hū mai totonu mo e hū atu totonu mei he 2016-17 ki he 2020-21	10
3 LIPOOTI 'O E NGAHI 'IUNITI	12
3.1 'Iuniti Ngāue Tokoni Faka'ofisi	12
3.2 'Iuniti Sivi Faka'atita 'a e ngaahi ngāue fakapa'anga	13
3.3 'Iuniti Sivi Faka'atita 'o e Ola	14
3.4 'Iuniti Sivi Faka'atita 'o e Faipau ki he Lao	15
4. FAKAMATALA PA'ANGA 'A E TOAG KI HE 2020-21	17

KO E TALATEU MO E VAKAI 'A E 'ATITA SENIALE

'Oku'ou faka'apa'apa ke'u fakahoko atu heni 'a e Fakamatala Fakata'u 'a e 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale, (TOAG), ki he ta'u fakapa'anga 2020-21.

Na'e faka'ilonga'i 'i he ta'u'ni 'a hono fakahoko atu 'e he TOAG 'a 'ene ngaahi ngāue faka'atita' fakatatau ki hono ngaahi fatongia kuo tuku mai 'e he *Lao ki he 'Atita Fakapule'anga 2007*. Na'a'mau 'oatu ha ngaahi lipooti tau'atāina mo e ngaahi fale'i ki he Fale Alea, ki he Pule'anga, pea mo e komuiniti. Ko e taumu'a 'o hangē kuo fokotu'u 'i he emau visone, ke toe fakalakalaka ange 'a e ngaahi ngāue 'a e pule'anga 'i he *'ulungaanga falala'anga, taliui, mo 'ata-ki-tu'a*.

Vakai Fakalukufua

Fakatatau ki he palani fakata'u 2020-21, na'a'mau fakahoko ai ha ngaahi ngāue faka'atita ki hono 'atita'i 'o e ngaahi ngāue fakapa'anga mo faipau ki he lao pea mo e ngaahi fale kehe. Ko e ngaahi fo'i 'iuniti 'atita kotoa 'e 49 na'a mau lava ke fakahoko, ('i he ngaahi Potungāue mo e Ngaahi Kautaha Fakapule'anga), ngaahi fakamatala pa'anga 'e 19, fakapapau'i 'a e ngaahi 'atita kehe 'e 6, fale'i makehe 'e 3, ngaahi tohi fakamo'oni 'atita 'e 56, mo e 'atita 'o e a'usia 'o e ola 'e 1. 'I he 'emau ngaahi lipooti 'atita, na'a'mau 'ohake mo 'oatu ha ngaahi fokotu'u 'e 275, ke fai ha tokanga mo ngāue leva ki ai 'a e kau pulengāue.

Na'a'mau fakakakato 'a hono 'atita 'o e Ngaahi Fakamatala Pa'anga 'a e Pule'anga' ki he 30 'o Sune 2021 pea 'oatu mo e tala fakakaukau 'a e 'Atita 'i he 'aho 11 'o Ma'asi 2022.

'I hono fa'u 'o e Fakamatala Pa'anga 'a e Pule'anga ki he ta'u ngata ki he 'aho 30 'o Sune, 2021 na'e ngāue'aki 'e he Potungāue Pa'anga 'a e founa tauhitohi fehū'aki 'o e pa'anga' 'a e Ngaahi Sīpinga Tauhitohi Fakavaha'apule'anga ki he Pa'anga Fakapule'anga, (IPSAS). Ko e aofangatuku 'o e 'atita, na'e 'ikai ke'u fakamo'oni kakato ki he ngaahi fakamatala pa'anga 'o makatu'unga 'i ha 'akauni 'elia 'e ua (2); (i) Pa'anga mo e Tatau 'o e Pa'anga, pea mo e (ii) Ngaahi Koloa, Ngaahi Misini mo e Ngaahi Me'angāue. Ko e ngaahi 'isiū na'e mahu'inga pea faitatau pe mo e ngaahi ta'u ki mu'a.

Tānaki atu ki he Lipooti Fakata'u'ni, 'oku lipooti mavahe atu ki he 'Eiki Sea 'o e Fale Alea' 'a e fakamā'opo'opo 'o e ngaahi 'atita 'o e ngaahi fakamatala pa'anga mo e faipau ki he lao, "'Atita 'o e Ngaahi Ngāue Fakapa'anga mo e Faipau ki he Lao 2020-21", faitatau pe mo e ngaahi ta'u ki mu'a.

Na'e kakato 'i he ta'u'ni 'a e lipooti 'atita 'e taha (1) ki hono 'atita 'o e ola; pea fakahū atu ki Fale Alea 'a 'emau 'Atita 'o e Ola 'e taha, (1), 'a ia ko e; Matu'uekina 'a e Feliuliaki 'o e 'Ea' mo e Lahi Fe'unga 'o e Me'atokoni. Ko hono fā (4) 'aki pe eni 'o e lipooti 'i hono 'Atita' 'i 'o e Ola kuo fakahū atu ki he Fale talu mei hono fokotu'u 'o e 'iuniti'ni.

Hangē ko ia 'i he ta'u ki mu'a' 'oku'mau fengāue'aki vāofi mo e ngaahi Potungāue takitaha 'i hono vakai' 'i 'o e 'i ai mo ngāue lelei 'a e fa'unga 'o e Ngaahi Fakamatala Fakamo'oni 'o e Ola'. 'Oku'mau kei hokohoko atu pe 'a e feinga ki ha fa'ahinga faingamalie te'mau ala ma'u ke'mau ako ai ki he taukei mo e pōto'i 'atita 'o e ola.

Polokalama Ako Fakalakalaka Fakapolofesinale 'o e Kaungāue

Na'e hokohoko atu pe 'a e polokalama ako fakalakalaka fakapolofesinale 'o e kaungāue' lolotonga 'o e ta'u. Ko e 'Atita Mā'olunga, Filatoa Vailea, na'e mavahe atu ia 'i Sepitema 2019 'o ako ki hono MA 'i he 'Atita, (Maud) mei he 'Univesiti 'Atita Nanjing, Siaina pea 'oku lolotonga tatali ki he aofangatuku 'o e ola. Kaekehe, na'a'ne foki mai 'o kamata ngāue 'i 'Okatopa 2021. Ko e 'Ofisa 'e ua (2) na'e ma'u 'a hona faka'ilonga Tipiloma 'i he Ako Fakatauhitohi mei he Va'a Ako Faka'univesiti 'a Tonga (TIHE): 'Atita, Vangana Fangaloka, mo e Tokoni 'Ofisa 'Atita Kalasi I, Lutimila Tafea.

Lolotonga 'o e ta'u, ko e 'Ofisa 'e toko nima (5) na'a'nau to'o 'a e "Polokalama Ako Fakapolofesinale ki he ngaahi 'Ofisi 'Atita, (PESA), ko e ako fakapolofesinale ko 'eni' 'oku fakapatonu pe ki he kau 'ofisa 'i he ngaahi 'Ofisi 'Atita 'o fakahoko ia 'e he va'a ako ngāue 'a e *INTOSAI* 'a ia ko e *IDI*. 'Oku kei hokohoko atu pe 'a e ngaahi polokalama ako fakalalakala fakapolofesinale ki he kau ngāue' tautautefito he feinga ke ma'u ha ngaahi faka'ilonga ako mā'olunga ange, *CA* mo e *CPA*. 'Oku kei hoko pē 'a e *TOAG*' ko e 'ofisi akongāue kuo tali 'e he kautaha tauhitohi fakapolofesinale 'a 'Aositelēlia mo Nu'usila.

'Oku kei hokohoko mai pe 'a e tokoni 'a e va'a akongāue 'a e *IDI* mo e *PASAI* 'a e ngaahi polokalama ako ma'ae ngaahi lēvolo kehekehe 'o e kaungāue. 'Oku'ou fie fakamālō'ia heni 'a e ngaahi tokoni fakapa'anga kotoa pē mei he Pule'anga 'Aositelēlia, *DFAT*, 'a ia 'oku'ne fakapa'anga 'a e ngaahi ako'ni. 'Oku tokoni ia ki he feinga 'a e *TOAG* ke lelei ange 'emau fakahoko fatongia.

'Oku kei fakahoko pe 'a e toe fekumi ange 'a e *TOAG* ki ha ngaahi faingāmalie ako 'oku toe mahuluange 'i he ngaahi 'elia 'atita' 'o e ola.

'Atita' 'o e Fakamatala Pa'anga 'a e *TOAG*, 2020-21

Ko e fakamatala pa'anga 'a e *TOAG* ki he ta'u fakapa'anga 'oku ngata ki he 'aho 30 'o Sune, 2021 tatau mo e 2020, 'oku te'eki ai malava ke fakakakato 'a hono 'atita'i. 'Oku makatu'unga eni 'i he tu'unga fakangatangata 'o e fefolau'aki 'a e kautaha 'atita mei tu'a ko e Grant Thornton New Zealand Audit Partnership, fakatau ki he COVID-19.

'I hono fakakātoa, na'e 'i lalo pe 'a e fakakātoa 'o e fakamole 'i he patiseti' 'aki 'a e \$449,292. Ko e pa'anga ko ia 'oku mei he ngaahi lakanga 'oku kei 'atā.

Polokalama Komipiuta Fo'ou ki he Ngāue Faka'atita, Team Mate

Ko e Team Mate ko e polokalama komipiuta ngāue faka'atita ia 'oku ngāue lahi 'aki 'e he ngaahi 'ofisi 'atita lahi. Na'e vakai'i pea fakatau mai 'a e polokalama'ni 'e he 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale 'i Me/Sune 2015. 'Oku' mau lolotonga fakahoko hono ngāue'aki 'o e polokalama'ni pea kuo ngāue'aki 'e he ngaahi timi' he 'oku'ne tokoni pē mei he palani, ngāue ki tu'a, fakamā'opo'opo, 'o a'u ki he fai 'o e lipooti. 'Oku'ne tokoni ki he kau 'ofisa 'atita 'i he lēvolo kotoa pē ki he vave ange mo mau ange 'o e fakahoko 'o e 'atita'. Kuo kau atu 'a e 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale' mo e ngaahi 'Ofisi 'Atita 'o e ngaahi fonua fakalalakala' 'i hono ngāue'aki 'o e polokalama 'atita'ni ke tokoni'i 'ene ngaahi ngāue.

'Oku lolotonga fakahoko 'a hono feinga ke ngāue'aki kakato 'a e polokalama TeamMate pea mo e faka'amu 'e tokoni mai 'a e Kautaha 'a e Ngaahi 'Ofisi 'Atita 'a e Pasifiki, *PASAI* 'i hono fakapa'anga 'o e ngāue'ni ko e kongā 'i he 'enau ngaahi polokalama tokoni.

Ngaahi Pole

Ko e pole lahi taha', ke 'ohake 'o e pōto'i ngāue 'o e kaungāue ki he tu'unga lelei mo fakapolofesinale 'oku fakahoko 'aki 'a e 'atita' ke fenāpasi mo e fiema'u ke a'u ki ai 'a e ngāue, pea 'oku' mau 'ilo'i pē ko e fekuki mo e pole'ni 'e taimi lōloa. Ko e hokohoko atu ko ia 'o e ako ki he kaungāue' 'i he ngaahi founa kotoa pē; ako mo e fakahinohino lolotonga 'o e ngāue, kalasi ako makehe fakalele 'e he 'Ofisi, *PASAI*, *IDI*, ako ngāue taimi nounou 'i he 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale 'a Nu'usila mo 'Aositelēlia, pea mo e polokalama ako fakapolofesinale 'a e 'Ofisi' 'oku fakataumu'a katoa pe ia ke tali 'aki 'a e pole ko 'eni' 'i he taimi kotoa pē.

Tānaki atu ki ai, 'oku tupulaki 'a e mole atu 'o 'emau kau ngāue 'i he lēvolo polofesinale. 'Oku lau ma'ui'ui ma'u ange pe 'a e kaikai'anga 'o e lēvolo polofesinale 'o e ngāue fakatauhitohi' mo e fakatauhipa'anga' 'i he ngaahi kautaha 'i tu'a 'i he ngāue fakapule'anga, pea 'oku' nau hiki atu ai ki he vāhenga 'oku lelei 'aupito ange. 'Oku' mau puke ma'u ki he polokalama tokoni'i 'o e ako fakapolofesinale 'o e kaungāue.

Ko homau ivi fakapa'anga' 'a ia 'oku 'omai 'i he patiseti fakata'u 'a e Pule'anga' 'oku hoko ma'u pe ia ko e pole ki he 'emau ngāue pea pehē ki he tu'u tau'atāiana 'a e *TOAG*. Ka 'oku' mau fiefia ma'u pe 'i he tu'u mai 'a e ngaahi kautaha tokoni fakalalakala' 'o tokoni 'i he ngaahi tapa 'oku 'ikai malava 'a 'emau patiseti fakata'u' 'o fuesia. 'Oku' mau fakatauange pē 'e hokohoko atu hono tokonia kima'utolu 'e he ngaahi kautaha' ni 'i he kaha'u' na.

Ko e pole anga maheni pe foki ia 'a e feinga 'i he taimi kotoa pē ke kakato taimi totonu 'a e ngaahi 'atita' pea ko e kupu 'ikai le'eia 'a e tōmui hono fakahū mai 'o e fakamatala pa'anga ke 'atita'i; fakamatala pa'anga 'a e Pule'anga, ngaahi fakamatala faka-kuata, ngaahi kautaha fakapule'anga, pea pehē ki he ngaahi poloseki fakalakalaka. Ko ia, kuo mau kamata fakapolokalama'i leva 'o fokotu'u 'a e taimi tēpile ke kamata ai 'a e fo'i 'atita takitaha 'o tufaki kiate kinautolu ngaahi kautaha pe potungāue 'oku'nau kaunga ki heni' na'a tokoni ki hono matatali 'o e pole'ni. Tānaki atu foki ki he pole'ni 'a e mahu'inga hono tauhi kakato 'o e ngaahi lekooti mo e ngaahi fakamatala fakapa'anga.

Ko e vakai ki he kaha'u

Ko e feinga ki he fakalakalaka 'a e TOAG' ko e 'asenita ia 'oku hokohoko ma'u pē. Ko e feinga ke langa'i hake 'a e mafai pōto'i ngāue 'o e kaungāue' 'a e mahu'inga taha mo fai ki ai 'a e fakamama'u', he ko ia ia te'ne langa'i hake 'a e tu'unga lelei mo taau 'o hono fakahoko 'o e ngaahi 'atita kotoa pē. 'Oku' mau fatongia kotoa'aki pe hono toutou vaka'i'i 'o e taau mo e fe'unga 'o 'emau ngāue hokohoko ki he kaha'u.

Ko e polokalama ako ki he tu'unga fakapolofesinale 'o e kaungāue 'oku hokohoko atu pe ki he kaha'u, 'i he lolotonga'ni 'oku lolotonga feinga 'a e toko tolu (3) ki honau CA pe CPA pea ko e toko ua (2) 'oku ngāue pē mo ako ki hono 'uluaki mata'itohi 'i he Va'a USP 'i Tonga'ni pea toko tolu (3) 'i he Va'a Ako Faka'univesiti 'a Tonga (TIHE). 'Oku fakalotolahi kiate kinautolu 'e he 'Ofisi' pea mo e ngaahi tokoni kotoa pe 'oku' mau malava ma'u.

'Oku kei hoko atu pe 'a hono pailate'i 'o e poloseki mo e IDI ki hono ngāue'aki kakato 'o e ISSAI ki he kotoa 'o 'emau ngaahi ngāue faka'atita; 'atita 'o e ngaahi fakamatala pa'anga, 'atita 'o e ola, mo e 'atita 'o e faipau ki he lao, pea mo tokanga ki he ngaahi fakatu'utāmaki 'e malava hoko 'i he 'elia takitaha, (risk approach). 'Oku mau fakao'i atu ki he'ene kakato lelei 'o e poloseki'ni 'i he ta'u ngāue hoko, neongo 'a e fakangatangata 'i he fefononga'aki tupu mei he COVID-19. 'Oku fie fakamālō heni ki he DFAT, IDI, mo e PASAI, ko 'enau tokoni' 'oku malava ai 'a e poloseki'ni 'o kamata 'iate kinautolu pea 'e hoko atu ki he ngaahi 'ofisi' 'atita kehe 'i he Pasifiki.

'Oku kei hokohoko atu pe 'a hono ngāue'aki 'o e polokalama 'atita fakakomipiuta, TeamMate, 'o 'emau 'atita ki he ngaahi fakamatala pa'anga mo e 'atita ki he faipau ki he lao 'i he tokoni mai 'a e kautaha TeamMate pea mo e PASAI. Ko hono tauhi mo tokanga'i faka'aho 'a e ngaahi naunau fakakomipiuta mo e ngaahi polokalama' ko e ngaahi pole ia 'oku tau fe'ao.

'Oku' mau ngāue vāofi mo e Kōmiti Pa'anga 'a e Fale Alea' pehē ki he Kōmiti Vakai Faka'atita 'a e Kapineti' tautautefito ki hono siofi 'o e ngaahi lipooti 'a e 'Atita' mo e ngaahi tali mo e ngaahi ngāue ki he lipooti 'a e ngaahi sino na'e 'atita'i. 'E mātu'aki tokoni eni ki he 'uluangaanga falala'anga, fatongia taliui, mo e 'ata-ki-tu'a 'o e kotoa 'o 'etau ngaahi ngāue pea mo tokangaekina 'o e ngaahi fatongia ki hono leva'i 'o e pa'anga 'a e pule'anga, PFM.

'Oku hokohoko atu ai pē 'emau feinga tūkingata ki he' emau kaveinga ngāue, 'a ia ko e "**uluangaanga falala'anga, taliui, mo e 'ata-ki-tu'a**" pea 'oku kamata pe foki 'iate kinautolu mo e kotoa 'o 'emau ngāue faka'atita, 'emau ngaahi lipooti mo e ngaahi fale'i pea hoko atu kiate kinautolu 'oku' mau 'atita'i, hē 'e mātu'aki 'aonga ia ki he ngāue fakalukufua 'a e Pule'anga ko e konga 'o e ngaahi me'afua ki hono fakalahi hotau ivi mo 'etau tupulekina.

Sefita Tangi FCPA (Aust)
'ATITA SENIALE

1 FAKAHOKO FATONGIA MO E IVI NGĀUE

1.1 Fakahoko Fatongia

Ko e fatongia maheni 'o e TOAG' ke 'oatu 'a e fakamatala tau'atāina kuo fakapapau'i pea mo fale'i ta'efilifilimānako ki he Sea 'o e Fale Alea, 'i he anga hono ngāue'aki mo hono fakamā'opo'opo 'e he ngaahi Potungāue 'a e Pule'anga' mo e ngaahi ngāue'anga kehekehe 'a e Pule'anga' 'a e pa'anga fakapule'anga. Ko e fatongia'ni 'oku fakahoko 'o e 'atita pea lipooti pe 'oku fakahoko mo fakamatala'i 'a e ngaahi ngāue 'a e pule'anga' 'o fakatatau mo e ngaahi lao, ngaahi makatu'unga fakatauhitohi mo faka'atita fakavaha'apule'anga, pea mo e ola na'e a'usia.

1.2 Tefito'i Koloa 'oku ngaohi 'e he 'Ofisi

'Oku fakakalakalasi ki he kalasi 'e fā (4) 'a e ngaahi tefito'i koloa 'oku ngaohi 'i he 'Ofisi' 'i he ta'u. 'Oku kau ki ai 'a e:

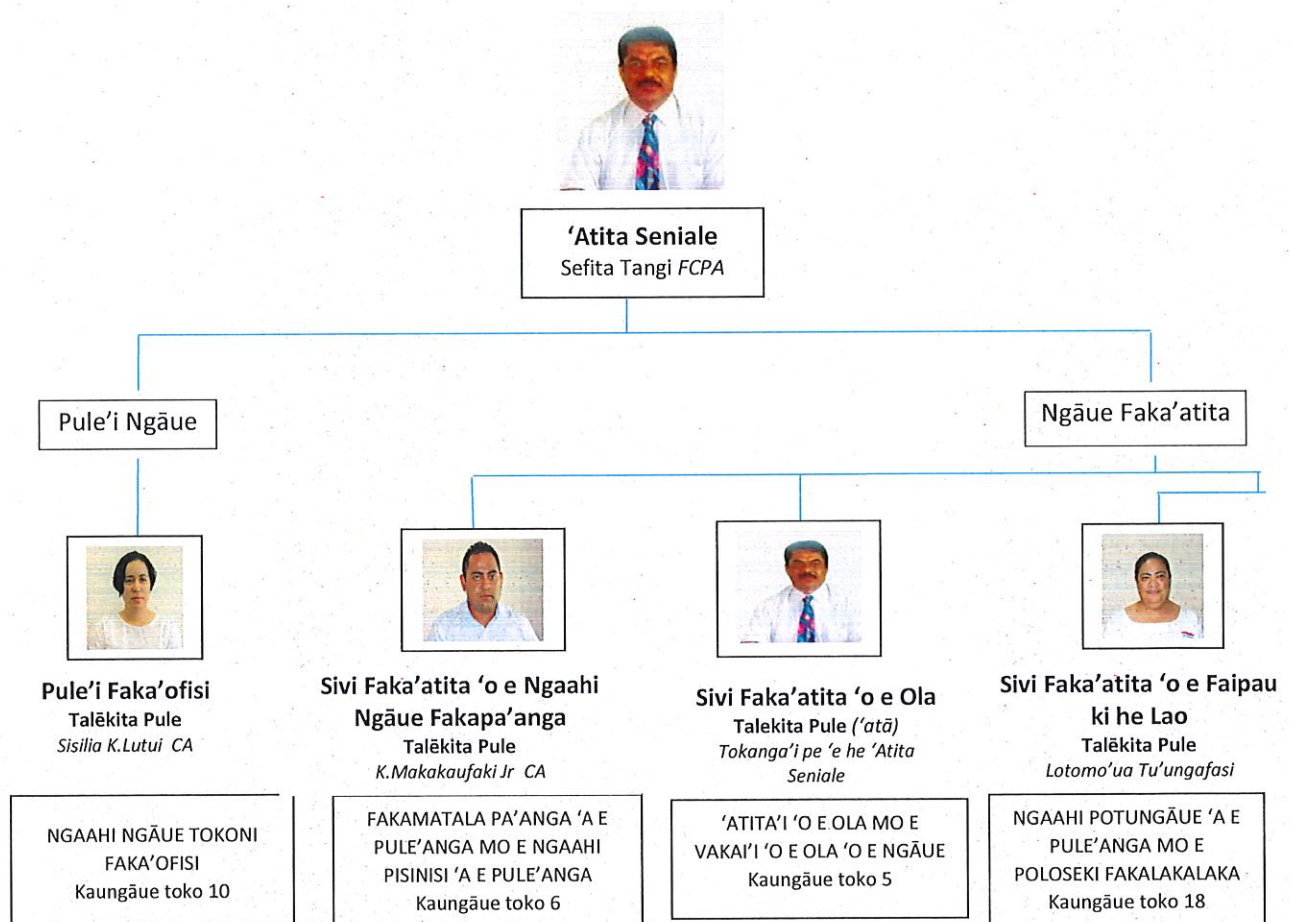
- Poupou mo e ngaahi ngāue ki Fale Alea
- Sivi faka'atita 'a e ngāue fakapa'anga
- Sivi faka'atita 'o e Ola
- Sivi faka'atita 'o e Faipau ki he Lao

(Fakaikiiki 'oku hā atu 'i he 2.1 mo e 3 'o e lipooti ko 'eni)

1.3 Fa'unga 'o e 'Ofisi

'Oku hā atu 'i he *Fakatātā 1* 'a e fa'unga 'o e TOAG' 'i he 'aho 30 'o Sune, 2021. Ko e ngaahi va'a ngāue tefito 'e fā (4) 'o e Tafa'aki Pule'i' mo e Tafa'aki Ngāue Faka'atita, 'oku tataka ia 'e he kau Talēkita Pule 'e toko fā (4). Ko e Tafa'aki Pule'i' 'oku tokanga ia ki he pule'i 'o e 'ofisi' mo e ngaahi ngāue poupou ki he ngaahi va'a kehe. Ko e Tafa'aki Ngāue Faka'atita 'oku vahevahe ia ki he 'iuniti 'e tolu (3); (i) Sivi Faka'atita 'a e Ngaahi Ngāue Fakapa'anga pea 'oku'nau sivi faka'atita 'o e fakamatala pa'anga 'a e ngaahi kautaha 'a e pule'anga mo e fakamatala pa'anga 'a e Pule'anga, (ii) 'Atita'i 'o e Ngaahi Ola 'o e fakahoko fatongia mo hono vakai'i e Ola 'o e Ngāue, (iii) 'Atita'i 'o e Faipau ki he Lao pea 'oku'nau tokanga ki hono 'atita'i 'o e ngaahi Potungāue 'a e Pule'anga mo e ngaahi Fakafofonga Fakapule'anga (MDAs) kae'uma'ā hono 'atita'i 'o e ngaahi Poloseki Fakalakalaka.

Fakatātā 1: Fa'unga 'o e 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale' 'i he 'aho 30 'o Sune 2021

1.3.1 Fakamatala 'o e Kaungāue

Lolotonga 'o e ta'u fakapa'anga 2020-21, ko e tokolahi 'o e kaungāue 'i he 'Ofisi ko e toko 44 mo e ngaahi lakanga 'atā '2 ono (6). Ko e kakai fefine ai 'e toko 28 pea kakai tangata 'e hongofulu-mā-ono (16). 'Oku hā 'i he *Tepile I* 'a e kaungāue tu'uma'u 'a e TOAG 'o 'ikai lau ki ai 'a e 'Atita Seniale.

Tepile I: Kaungāue Tu'uma'u 'i he 'aho 30 'o Sune, 2021

Ngaahi Lakanga	30 'o Sune 2021
Talēkita Pule	4(1 'atā)
'Atita Pule	6(1 'atā)
'Atita Mā'olunga	9 (1 'atā)
'Ofisa Pule ki he Kaungāue	1
'Ofisa ki hono 'Analaiso 'o e Sisitemi Fakakomipiuta	1
'Atita	15(2 'atā)
Tokoni Fakafo'ituitui	1
Tauhitohi	1
'Ofisa Fetu'utaki/Tauhi Laipeli	1
Tokoni Fakakomipiuta	1(1 'atā)
'Ofisa Talitali Kakai/Faile	1
Tokoni 'Atita Kalasi I	4
Tokoni 'Atita Kalasi II	2
Faka'uli	2
Katoa 'o e ngaahi lakanga	49

1.3.2 Hikihiki Lakanga Kaungāue

'Oku fakahoko ai pe 'a hono fakatokanga'i 'a e ngaahi tokoni, ngāue mālohi mo 'osikiavelenga 'a e kaungāue 'a e 'Ofisi 'Atita'. Lolotonga 'o e ta'u' na'e hiki hake ki he lakanga fo'ou 'a e kau 'ofisa ko 'eni'.

Hingoa	Lakanga	Lakanga 'oku hiki ki ai	'Aho
1. Maile Fuiono Kavaefiafi	Tokoni 'Atita Kalasi I	'Atita	03/08/20
2. Kalisi Simulata Tu'alau	Tokoni 'Atita Kalasi II	'Atita	01/09/20
3. 'Akuila Makutu Penisimani Lomu	Tauhitohi	'Atita	08/02/21

1.3.3 Kaungāue Fokotu'u Fo'ou

Ko kinautolu eni 'a e kaungāue na'e fokotu'u fo'ou lolotonga 'a e ta'u:

Hingoa	Lakanga	'Aho
1. Tevita Tu'amoheloa	'Ofisa ki hono 'Analaiso 'o e Sisitemi Fakakomipiuta	26/10/20
2. Maletino Taumu'alelei 'i Loyola Mafi	'Atita	11/01/21
3. Makelsi Fetu'u Maile	Tokoni 'Atita Kalasi I	31/05/21
4. Semisi Hafoka Vaikona	Tokoni 'Atita Kalasi II	31/05/21
5. Malia Faustina Tauvaka	Tokoni 'Atita Kalasi II	31/05/21
6. Tevita Talifekau 'i Mala'e'aloa Fotofili	Tokoni 'Atita Kalasi I	01/06/21

1.3.4 Lock-down

During this financial year, two of the staff were lock-down in New Zealand due to COVID-19.

Hingoa	Lakanga
1. Sisilia Kolone Lutui	Talēkita Pule-CMU
2. Vangana 'Ofeina He Mo'ui Fangaloka	'Atita

1.3.7 Ngaahi Polokalama Fakalakalaka ma'a e Kaungāue

Na'e kei hokohoko atu pe 'a e tokanga mālohi 'a e 'Ofisi' ki he fakalakalaka fakapolofesinale 'a e kaungāue 'i he ngaahi founa kehekehe. Ko e toko tolu (3) 'o e kau 'ofisa mā'olunga 'oku' nau lolotonga feinga ki honau faka'ilonga fakapolofesinale, CPA pe CA 'i Nu'usila pe 'Aositelelia. Ko e toko nima (5) 'o e kau 'ofisa mā'ulalo 'oku' nau to'o lesone mi he 'Univēsi 'o e Pasifiki Tonga pea mo e Ako Mā'olunga ange 'a Tonga 'i Tonga'ni pe.

Lolotonga 'o e ta'u, na'e kau atu 'a e kaungāue' ki he ngaahi polokalama ako na'e tataki 'e he PASAI, IDI, pea mo e ngaahi kupu fekau'aki mei muli. Ko e ngaahi 'elia: Auditing Waste Management, Performance Audit of Sustainable Development Goals, SDGs Implementation, and Audit of the Transparency, Accountability and Inclusiveness of COVID-19 programs.

Ko e ngaahi fakataha/konifelenisi eni lolotonga 'o e ta'u' na'e kau atu ki ai 'a e 'Atita Seniale ka 'i he polokalama fakakomipiuta 'i he 'ata mo e lea. 'Oku makatu'unga eni 'i he COVID-19 'oku ne uesia 'a e kolope.

Konifelenisi/Fakataha 'i he 'ata mo e lea	Fakahoko 'e he	'Aho	Taimi
1. Fakataha mo Brendon Toner, Technical Advisor	Potungāue Pa'anga	11 'Aokosi 2020	3pm
2. Panel Member for Recruitment of Team Leave-Finance, Asset Management, Procurement & Travel	Sekelitali 'a e Pasifiki, Fisi	13 'Aokosi 2020	11am to 5pm
3. Fakataha Fakata'u 'a e PASAI	PASAI	4 Sepitema 2020	1:30pm to 2:30pm
4. Fakataha 'a e PASAI	PASAI	12 'Okatopa 2020	11am
5. Fakataha 'a e Komiti si'i 'o e Ngaahi Fonua 'o e Pasifiki 'i he tokangaekina ki he ngaahi fakatu'utamaki 'e ala malava ke hoko he 'atita	Komiti si'i 'o e Ngaahi Fonua 'o e Pasifiki, Suva, Fiji	28 'Okatopa 2020	10am
6. Fakataha 'a e Poate Pule 'a e PASAI	PASAI, Nu'usila	26 Novema 2020	1pm to 4pm
7. Fakataha 'a e PASAI	PASAI, Nu'usila	26 Fepueli 2021	11am to 2pm
8. Fakataha 'a e Komiti si'i 'o e Ngaahi Fonua 'o e Pasifiki 'i he tokangaekina ki he ngaahi fakatu'utamaki 'e ala malava ke hoko he 'atita	Komiti si'i 'o e Ngaahi Fonua 'o e Pasifiki, Suva, Fisi	22 Ma'asi 2021	10am
9. Konifelenisi hono 26 'a e Poate Pule PASAI	PASAI – Nu'usila	11 Sune 2021	11am to 2pm
10. Fakataha hono 23 'a e PASAI	PASAI – Nu'usila	22 ki he 24 Sune 2021	

Ko e ngaahi poto'i mo taukei ngāue na'e 'omai 'e he kau ako' mo e polokalama fakalakalaka mo e ngaahi fakataha 'oku hā atu 'i 'olunga' na'e tokoni lahi ia ki he polokalama ako 'a e TOAG.

'Oku mēmipa 'a e 'Atita Seniale' 'i he Kōmiti Pa'anga 'a e Fale Alea pea mo e Kōmiti Vakai Faka'atita 'a e Kapineti. 'Oku' ne toe mēmipa foki 'i he Poate Pule 'a e PASAI, ko e fakafongā'i 'o e ngaahi 'otu motu Polinisia mei 'Aokosi 2016 pea mo mēmipa 'i he Komiti si'i 'o e Ngaahi Fonua 'o e Pasifiki 'i he tokanga ki he ngaahi fakatu'utamaki 'e ala malava ke hoko he 'atita, mei Novema 2015.

1.4 Fakahoko Fatongia Fakapa'anga

'Oku hā 'i he Tepile 2 'a e fakamatala fakanounou 'a e 'esitimeti 'o e tākaki pa'anga mo e fakamole 'a e TOAG ki he 2020-21 'o fakafehoanaki ki he pa'anga na'e tākaki mo fakamoleki totonu. Ko e ngaahi mahu'inga fakapa'anga 'o e fakamatala' 'oku fakahā atu 'o fakatatau ki he founa tauhitohi 'oku makatu'unga 'i he fetongi pa'anga 'ata'atā pē

Tepile 2: Fakamatala fakanounou 'o e tākaki pa'anga' mo e fakamole'

	'Esitimeti 2020-21	Lahi Totonu 2020-21	Lahi Totonu 2019-20
Kotoa 'o e pa'anga hū mai ¹	\$75,000	\$74,816	\$54,000
Kotoa 'o e pa'anga hū atu	\$1,941,400	\$1,492,108	\$1,488,797
Pa'anga hū atu haohaoa	\$1,866,400	\$1,417,292	\$1,434,797

1 'Oku 'ikai totongi 'a e sivi faka'atita 'o e ngaahi potungāue mo e ngaahi fakafongā pule'anga

2. OLA 'O E NGĀUE KUO LAVA

2.1 Kātoa 'o e lipooti na'e 'oatu 'e he ngaahi 'iuniti ngāue ki he 2020-21

'Oku hā 'i he *Tepile* 3 'i lalo' 'a e fakaikiiki 'o e kotoa 'o e koloa ngaahi kuo lava' lolotonga 'a e ta'u. Ko e ola totonu 'a e ngaahi 'atita kuo lava' na'e fakahā ia 'i hono tala 'o e fakakaukau 'a e 'Atita', ngaahi tohi ki he kau pule' pea mo e ngaahi tohi fakamo'oni. 'Oku 'ikai ke kau 'i heni 'a e ngaahi ngāue 'atita na'e kei lolotonga fakahoko ki ai 'a e ngāue 'i he 'ene a'u mai ki he 'aho 30 'o Sune, 2021. Ko e ngaahi ngāue ko ia' 'e toki fakahoko atu pe 'a hono lipooti' 'i he kakato 'a e ngāue

Tepile 3 Fakaikiiki 'a e kotoa 'o e Koloa Ngaahi mei he ngaahi 'iuniti ngāue ki he 2020-21

Koloa Ngaahi 1: Ngaahi Lipooti ki Fale Alea mo e ngaahi tokoni kehe	Tāketi	Ola totonu
Ngaahi Lipooti 'a e 'Atita Seniale	6	6
Ngaahi Ngāue Tokoni Kehe	2	3
Ngaahi Ngāue Poupou (Polokalama ako fakalalakaka fakapolofesinale 'a e kaungāue)	6	6

Koloa Ngaahi 2: Sivi Faka'atita 'o e Ngaahi Ngāue Fakapa'anga	Tāketi	Ola totonu
Lipooti 'a e ola 'o e 'atita' ki he kau pule	18	16
Ngaahi tala fakakaukau 'a e 'Atita' 'i he fakamatala pa'anga	12	13
Vakai'i mo tali 'o e ngaahi fakamatala pa'anga kuo 'osi 'atita'i mavahe	7	3
'Atita Makehe		1

Koloa Ngaahi 3: Sivi faka'atita 'o e ola' mo hono vakai'i 'a e ola 'o e fakahoko fatongia	Tāketi	Ola totonu
Ngaahi lipooti 'atita'i 'o e ola	2	1
Vakai'i 'a e ola 'o e fakahoko fatongia 'a e MDAs	6	-

Koloa Ngaahi 4: Sivi faka'atita 'o e faipau ki he Lao	Tāketi	Ola totonu
Lipooti 'a e ola 'o e 'atita' ki he kau pule	35	61
Ngaahi tala fakakaukau 'a e 'Atita' 'i he fakamatala pa'anga	10	12
Ngaahi tohi fakamo'oni ki he ngaahi fakamatala pa'anga mei he ngaahi tokoni ki he ngaahi ako'anga, TVET pea mo e ngaahi pension	50	56
'Atita makehe	1	

Ko e ngaahi fakamatala ki he ngaahi koloa ngaahi ko ia na'e 'ikai ma'u 'a hono tāketi:

1. *Koloa ngaahi 2*, Ko e ngaahi pisinisi 'e ni'ihī na'e kau hono palani'i ka na'e te'eki ai ke fakahū mai 'a 'enau ngaahi fakamatala pa'anga' ke 'atita'i.
2. *Koloa ngaahi 3*, 'Oku kei fekuki pe 'a e 'Ofisi' mo e feinga fakalalakaka 'o e taukei ki hono fakahoko 'o e 'atita'ni. Tānaki atu ki ai, na'e hiki atu 'a e Talekita Pule 'o e 'Iuniti'ni ki ha ngāue 'oku vāhenga lelei ange 'aupito lolotonga 'a e ta'u.

2.2 'Ofisi 'Atita Tau'atāina 'oku hoko ko e tā sipinga lelei

'I he feinga ke fakalalakaka ki mu'a 'a 'emau founa pule'i 'o e ngāue, na'e kei hokohoko atu pe 'a e va'a ngāue poupou 'i hono leva'i 'o e fakamole' he ko e me'a mu'omu'a' ia. Ko e ngaahi kaveinga lalahi ke:

- Fakahoko 'a e founa pule'i lelei
- Fa'u mo pukepuke 'a e ngaahi founa lelei 'o e fakalele ngāue fakapisinisi
- Pule'i fakapotopoto 'o e ngaahi koloa 'a e TOAG

‘Oku hā ‘i he *Tepile 4* ‘i lalo’ ‘a e tu’unga mahu’inga ‘o e ngaahi ngāue lalahi ‘i he ‘aho 30 ‘o Sune 2021. Hangē ko ‘ene hā, ko e fakamole ki he fakahoko fatongia’ ‘a e mā’olunga taha, ko e \$997,994.00 pe peseti ‘e 67 (67%) ‘o e mahu’inga fakakātoa (\$1,492,108) ‘o e ngaahi ngāue kehekehe na’e fakahoko ‘e he ‘Ofisi’ lolotonga ‘o e ta’u 2020-21.

Tepile 4: Tu’unga mahu’inga ‘o e ngaahi ngāue lalahi ‘i he ‘aho 30 ‘o Sune 2021

	Ngaahi Ngāue	Mahu’inga(\$)	Peseti(%)
Fatongia Felālāve’i:	1. Ngaahi ngāue faka’ofisi	46,513.50	3
	2. Ngaahi ngāue tokoni	25,132.25	2
	3. Ngaahi ako fakalakalaka	60,476.75	4
	4. Konifelenisi mo e ngaahi fakataha	60,147.50	4
	5. Ngaahi mālōlō ‘a e kaungāue	272,918.00	18
	6. Komiti sosiale ‘a e kaungāue	28,926.00	2
Kātoa ‘o e ngaahi fakamole ‘ikai fakahangatonu ki he koloa ngaohi:		494,114.00	33
Kātoa ngaahi fakamole fakahangatonu ki he koloa ngaohi:			
	7. Fakahoko fatongia faka’atita	997,994.00	67
Fakakātoa ‘o e ngaahi ngāue		1,492,108.00	100

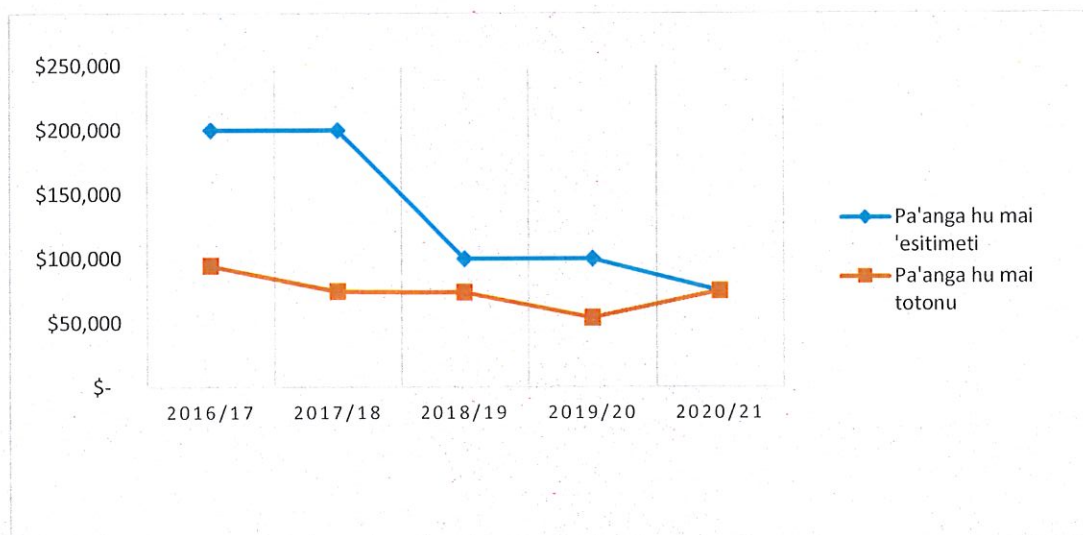
2.3 Fakafehoanaki ‘o e pa’anga hū mai totonu mo e hū atu totonu 2016/17 - 2020/21

Pa’anga hū mai

Ko e kātoa ‘o e pa’anga hū mai na’e tākaki ‘i he 2020-21 fe’unga mo e \$74,816 ‘a ia na’e nounou ‘aki ‘a e \$184 mei he ‘esitimeti, \$75,000. Ko e ‘esitimeti ki he pa’anga hū mai’ na’e fu’u lahi pē he ko e ‘atita ‘o e kotoa ‘a e ngaahi potungāue ‘a e pule’anga’ mo e ngaahi poloseki fakalakalaka’ ‘oku ‘ikai totongi ia ‘o lau ko e tokoni pe ‘a e Pule’anga.

‘Oku ‘ikai foki ke lava ‘e he *TOAG* ‘o mapule’i ‘a e lahi ‘o e ngaahi kautaha tautaha ‘oku nau fakahū mai ‘a ‘enau ngaahi fakamatala pa’anga’ ke sivi faka’atita pea mo vakai’i lolotonga ko ia ‘o e ta’u.

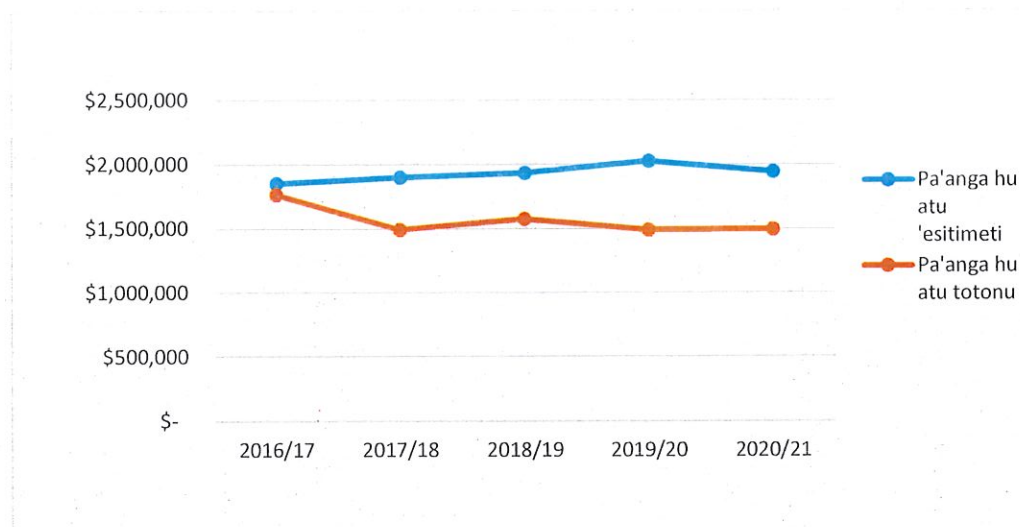
Fakatātā 2: ‘Oku’ne ‘omai ‘a e fakafehoanaki ‘o e pa’anga hū mai ‘esitimeti’ mo e pa’anga hū mai totonu’ ki he ta’u ‘e nima (5) kuohili.

Pa'anga hū atu

Ko e ngaahi fakamole 'a e 'Ofisi' na'e \$1,492,108 'a ia na'e si'isi'i 'aki 'a e \$449,292 mei he 'esitimei pa'anga fakamole 'a e TOAG. 'Oku hā atu 'i he *Fakatātā 3* 'i lalo' 'a e fakafehoanaki 'o e pa'anga fakamole 'a e TOAG mei he 2016/17 – 2020/21.

Fakatātā 3: Pa'anga hū atu 'esitimeti vs pa'anga hū atu totonu

3. LIPOOTI 'O E NGAHI 'IUNITI

'Oku 'oatu 'a e fakamatala fakanounou ki he katoa 'o e ola fakalukufua 'o e ngaahi ngāue na'e fakahoko 'e he 'Iuniti takitaha lolotonga 'a e ta'u fakapa'anga 2020-21. Ko hono fakaikiiki 'oku hā atu 'i ha lipooti mavahe 'a e ola fakakātoa 'o e ngāue faka'atita ki he ngaahi ngāue fakapa'anga mo e faipau ki he lao' 'i he lolotonga 'o e ta'u fakapa'anga.

3.1 'Iuniti Ngāue Tokoni Faka'ofisi

3.1.1 Puipuitu'a

Ko e 'Iuniti Ngāue Tokoni Faka'ofisi' 'oku'ne fakahoko 'e ia 'a e ngaahi ngāue poupu hangē ko e talitali kakai, tauhi 'o e ngaahi faile, Tekinolosia Faka-komipiuta (IT), ngaahi ngāue ki he me'a fakakaungāue, fakamatala pa'anga mo e patiseti, tufaki 'o e ngaahi tohi, laipeli, naunau faka'ofisi, nofo'anga, tu'utu'uni kaungāue etc. 'Oku' nau to e fatongia'aki 'a e *Koloa Ngaohi* /: Lipooti ki Fale Alea mo e ngaahi poupu kehe.

Ko e kaungāue fakakātoa 'e hongofulu (10) 'i he 'Uniti'ni 'o tokanga'ia 'e he Talēkita Pule, Sisilia Kolone Lutui. Lolotonga 'o e ta'u' na'e lock-down 'a Sisilia 'i Nu'usila pea hoko atu pe 'e he 'Atita Seniale 'a hono tokanga'ia 'o e 'Iuniti'ni.

3.1.2 Fakamā'opo'opo 'o e koloa ngaohi

Na'e palani ke fakahoko 'e he 'Iuniti' ha koloa ngaohi 'e 14 lolotonga 'o e ta'u' mo e houa ngāue na'e patiseti ki ha houa 'e 9,814. 'I he faka'osinga 'o e ta'u, na'e fakakakato kotoa 'e he 'Iuniti' 'a e koloa ngaohi na'e palani' 'i ha houa ngāue fakakātoa 'e 11,629, mahu'inga ki he \$167,974.00, 'a ia na'e lahi hake ia 'i he houa ngāue na'e vahe'ia ki he 'Iuniti. Ko e monū, he na'e to e tānaki mai mo e houa (1,815) 'akinautolu 'o e kaungāue 'i he 'Iuniti' na'e toloi atu 'o 'enau ngaahi poaki mālōlō na'e 'osi papau ke fakahoko, 'o kau fakataha mo hono fokotu'u fo'ou 'o ha 'ofisa ngāue.

Lolotonga o e 2020-21, ko e koloa ngaohi na'e malava 'o fakakakato 'e he 'Iuniti' fakafehoanaki ki he tāketi na'e fokotu'u, 'oku hā 'i he *Tepile 5*.

Tepile 5: Koloa Ngaohi 1 – Lipooti ki Fale Alea mo e ngaahi poupu kehe

Me'afua 'o e fakahoko fatongia	Me'afua	2020-21 Tāketi	2020-21 Ola totonu	2019-20 Ola totonu	2018-19 Ola totonu
Lahi					
Lipooti 'a e 'Atita Seniale (a)	Fika	6	6	6	6
Ngaahi fale'i kehe (e)	Fika	2	3	2	2
Ngaahi ngāue poupu kehe (f)	Number	6	6	9	17

(a) 'Oku kau 'i he ngaahi lipooti 'a e 'Atita Seniale 'a e Palani Fakata'u Tolu, Palani Fakata'u, Patiseti, Lipooti Fakata'u mo e Fakamatala Pa'anga Fakata'u 'a e TOAG ki he ta'u fakapa'anga 'oku ngata ki he 'aho 30 'o Sune, 2021 'a ia 'oku kau atu 'i he lipooti'ni.

(e) Ngaahi fale'i kehe faka'atita na'e 'ikai ke patiseti: Kā ko e ngaahi fale'i ki he Komiti Pa'anga 'a e Fale Alea na'e fakahoko pē ia lolotonga 'a e ta'u 'i he taimi na'e fiema'u ai.

(f) Ko e ngaahi ngāue poupu makehe hangē ko e ako fakalalakala 'a e kaungāue.

3.1.3 Lipooti 'a e 'Atita Seniale

Makatu'unga 'i he COVID-19 na'e te'eki ai ke 'atita'ia 'a e fakamatala pa'anga 'a e TOAG ki he ta'u 'e ua (2) 2019-20 & 2020-21. 'Oku hā atu 'i he *Konga 4* 'o e lipooti'ni 'a e fakamatala pa'anga 2020-21.

3.2 'Iuniti Sivi Faka'atita 'a e ngaahi ngāue Fakapa'anga

3.2.1 Puipuitu'a

Ko e 'Iuniti Sivi Faka'atita 'a e ngaahi ngāue Fakapa'anga' 'oku fakafatongia'aki 'a hono 'atita'i 'a e fakamatala pa'anga 'o e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga' 'a ia 'oku ma'u 'inasi ai 'a e pule'anga, fakamatala pa'anga fakalukufua mo e ngaahi fakamatala pa'anga fakakuata 'a e pule'anga pea mo ha ngaahi fiema'u makehe mei he Fale Alea pe Kapineti. 'Oku toe fakafatongia'aki foki 'a e 'Iuniti'ni ki hono vakai'i mo tali 'a e ngaahi fakamatala pa'anga 'oa e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga 'oku 'atita'i 'e ha kautaha 'Atita mei tu'a pea tanaaki atu ki heni pea mo e ngaahi sino ngāue 'i tu'a he pule'anga (NGOs), ngaahi sosaieti sivile mo e ngaahi pisinisi taautaha.

Ko e kau ngāue fakakātoa 'e hiva (9) 'i he Va'a ni 'o tokanga'i 'ia 'e he Talekita Pule-FAU, Kelepi T. Makakaufaki Jr.

3.2.2 Fakamā'opo'opo 'o e koloa ngaohi

'Oku hā 'i he *Tepile 6* 'i lalo' 'a e ngaahi koloa ngaohi 'a e 'Iuniti'ni 'i hono fakahoa 'a e ngāue na'e palani'i mo e ola totonu 'i he ta'u 2020-21. 'I he faka'osinga 'o e ta'u, ko e houa fakakātoa na'e ngāue'aki 'e he 'Iuniti'ni ki he fakahoko fatongia faka'atita ko e 7,394 'i he mahu'inga ko e \$205,499.00.

Tepile 6: Koloa ngaohi 2 – Sivi faka'atita 'o e ngaahi fakamatala fakapa'anga

Me'afua 'o e fakahoko fatongia	Me'afua	2020-21 Tāketi	2020-21 Ola totonu	2019-20 Ola totonu	2018-19 Ola totonu
Lahi					
Ngaahi lipooti ki he kau pule ngāue (a)	Fika	18	16	16	16
Tala fakakaukau haohaoa (e)	Fika	12	13	11	9
Vakai'i mo tali 'a e ngaahi 'atita tau'atāina	Fika	7	3	7	7
mo e ngaahi setifikeiti (f)					
Ngaahi ngāue tokoni kehe (h)	Fika		1		

'Oku 'oatu heni 'a e fakamatala 'i he vaha'a 'o e ngāue kuo lava pea mo e ngāue na'e palani'i.

a) Ngaahi lipooti ki he kau pule ngāue

Na'e palani ke fakakakato pea 'oatu 'a e lipooti 'atita ki he kau pule ngāue 'e 18. Ko e ngaahi lipooti 'atita ki he kau pule ngāue 'e 16 na'e kakato ki he 30 Sune 2021, na'e faikehekehe 'aki 'a e lipooti 'atita 'e 2 mei he palani. Ko e lipooti 'atita 'e 2 ko 'eni' 'oku kau ki ai 'a e Sosaieti Sivile 'a Tonga makatu'unga 'i he te'eki ai ke fakahū mai 'a 'ene fakamatala pa'anga ke 'atita'i 'o kau ki ai mo hono vakai'i 'o e taha 'o e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga 'oku nau 'atita mei tu'a. Ko e ngaahi pisinisi 'a e pule'anga ko 'eni' 'e 5, ko e 4 na'e te'eki ai ke fakahū mai 'a e ngaahi faile, pea ko e taha na'e kei fakahoko pe 'a e ngāue 'i he a'u ki he 30 Sune 2021.

e) Tala fakakaukau haohaoa

Na'e palani 'a e 'Iuniti' ke fakakakato 'a e tala fakakaukau 'e 12 ki he ngaahi 'atita kotoa 'e fakahoko. 'I he 'aho 30 Sune, 2021 na'e fakakakato ai 'a e fo'i tala fakakaukau faka'atita 'e 13.

f) Vakai'i mo tali 'a e ngaahi 'atita tau'atāina

Na'e palani ke vakai'i mo tali 'a e 'atita tau'atāina 'e 4 pea mo e setifikeiti 'e 3 ki he fakamatala pa'anga fakakuata 'a e pule'anga. 'I he a'u ki he 'aho 30 Sune 2021 na'e fakakakato 'a e 3 'a ia ko e 'atita'i 'a e fakamatala pa'anga fakakuata 'a e pule'anga. Koe vakai'i 'a e 'atita tau'atāina, na'e te'eki ke fakahū mai 'a e faile 'atita ki he 'atita 'e 4 'o fakatatau ki he kupu 10(2) 'o e Lao 'Atita 'a e Pule'anga (monomono).

h) 'Atita Makehe

Na'e fakahoko 'e he 'Iuniti ha 'atita makehe 'e taha ki he Pa'anga Mālōlō 'a e Poate 'Uhila 'a Tonga, 'a ia na'e 'ikai kau ia 'i he palani 'a e 'Iuniti'ni.

3.3 'Iuniti Sivi Faka'atita 'o e Ola

3.3.1 Puipuitu'a

'Oku fakahoko 'e he 'Iuniti' 'a hono 'atita' i 'o e ngaahi 'elia kuo fili 'i hono 'atita' i 'o e ola' pea pehē foki ki hono vakai' i 'o e ngaahi fakamatala ngāue 'a e ngaahi potungāue 'a e pule'anga, MDAs.

Ko e kaungāue fakakātoa 'e nima (5) 'i he 'Iuniti' pea 'oku tokanga' i pe 'e he 'Atita Seniale' lolotonga 'oku kei 'atā 'a e lakanga Talekita Pule.

3.3.2 Fakamā'opo'opo 'o e koloa ngaohi

'Oku hā 'i he Tepile 7 'i lalo' 'a e ngaahi koloa ngaohi 'a e 'Iuniti' ni 'i hono fakahoa 'a e ngāue na'e palani' i mo e ola totonu 'i he ta'u 2020-21. 'I he faka'osinga 'o e ta'u, ko e houa fakakātoa na'e ngāue'aki 'e he 'Iuniti' ni ki he fakahoko fatongia faka'atita ko e 3,227 'i he mahu'inga ko e \$83,285.00.

Tepile 7: Koloa ngaohi 3 – Sivi Faka'atita 'o e Ola

Me'afua 'o e fakahoko fatongia	Me'afua	2020-21 Tāketi	2020-21 Ola totonu	2019-20 Ola totonu	2018-19 Ola totonu
Lahi					
Ngaahi Lipooti 'atita 'o e ola (a)	Fika	2	1	1	2
Ngaahi 'atita 'o e sivi 'o e fakahoko fatongia (e)	Fika	6	-	-	1

(a) Ngaahi lipooti 'a e 'Atita Seniale' i he ngaahi 'atita 'o e ola

(e) Ngaahi lipooti 'a e 'Atita Seniale' o kau ai 'a e lipooti ki he ngaahi fakamatala fakamo'oni

Na'e kakato 'a e Lipooti 'Atita 'o e Ola' 'e taha (1) mei he 'atita 'e ua (2) na'e palani ki ai 'a e 'Uniti' i he ta'u fakapa'anga 2020-21. 'Oku lolotonga fakahoko pe 'a e ngāue ki he ngaahi 'atita 'o e sivi 'o e fakahoko fatongia 'e ono (6) na'e palani' i pea mo e 'amanaki ke kakato ki he ta'u fakapa'anga hoko. Na'e makatu'unga 'a hono 'ikai ke maa'usia 'a e tāketi' ko e hiki atu 'a e kaungāue.

Na'a mau fakahū ki he Fale Alea 'a e Lipooti 'Atita 'o e Ola na'e kakato; Matu'uekina 'a e Feliuliaki 'o e 'Ea' mo e Lahi Fe'unga 'o e Me'atokoni'.

3.4 'Iuniti Sivi Faka'atita 'o e Faipau ki he Lao

3.4.1 Puipuitu'a

Ko e 'Iuniti'ni, Sivi Faka'atita 'o e Faipau ki he Lao 'oku'nau fakahoko 'a hono 'atita'i 'o e ngaahi Potungāue 'a e Pule'anga (MDAs) pea mo e ngaahi Poloseki Fakalakalaka..

Ko e kau ngāue fakakātoa 'e 17 'i he 'Iuniti'ni 'o tokanga'i 'e he Talēkita Pule-CAU, Lotomoua Tu'ungafasi. 'Oku to e vahevahe ia 'i ha timi 'e ua (2), 'o taki ai ha ongo 'Atita Pule. Ko e Timi 1 'oku fakafatongia'aki 'a hono sivi faka'atita 'o e MDAs pea ko e Timi 2 'oku fatongia'aki kinautolu 'a hono 'atita'i 'o e ngaahi Poloseki Fakalakalaka.

3.4.2 Fakamā'opo'opo 'o e koloa ngaohi

'Oku hā 'i he *Tepile 8* 'i lalo 'a e ngaahi koloa ngaohi 'a e 'Iuniti'ni 'i he 'ene fakahoa 'a e ngaahi ngāue na'e palani'i mo e ola totonu 'o e 2020-21. 'I he faka'osinga 'o e ta'u fakapa'anga, ko e houa fakakātoa na'e ngāue'aki 'e he 'Iuniti'ni ki he fakahoko fatongia faka'atita ko e 19,579 'i he mahu'inga ko e \$373,823.

Tepile 8: Koloa ngaohi 4 – Sivi faka'atita 'o e faipau ki he lao

Me'afua 'o e fakahoko ngā	Me'afua	2020-21 Tāketi	2020-21 Ola totonu	2019-20 Ola totonu	2018-19 Ola totonu
Lahi					
Ngaahi lipooti ki he kau taki ngāue 'o fakahoko 'a e ola 'o e sivi faka'atita (a)	Fika	35	61	54	48
Ngaahi Tala fakakaukau faka'atita (e)	Fika	10	12	12	12
Ngaahi tohi fakamo'oni (f)	Fika	50	56	99	197
Ngaahi ngāue tokoni mavahe	Fika	1			1

(a) *Lipooti e ola 'o e 'atita ne fakahoko 'oku kau ki ai e lipooti ki he ngāue ki he MDAs.*

(e) *Tala fakakaukau faka'atita 'o e Ngaahi Poloseki Fakalakalaka*

(f) *Ko e ngaahi setifikeiti 'a e 'Atita hili hono 'atita'i 'o e ngaahi tokoni fakapa'anga ki he ngaahi ako, pension mo e fakapapau 'i 'a e pa'anga vāhenga mālōlō.*

Ko e ngāue 'a e timi na'e tāketi ke fakahoko ki he ta'u 'i he ngaahi lipooti ki he ola e 'atita na'e fakahoko pehe ki he ngaahi tala fakakaukau na'e kakato ia. Na'e malava ke fakahoko 'a e ngaahi 'atita ki he ngaahi 'otumotu 'i tahi hangē ko Vava'u, Ha'apai, Eua, Niuatoputapu mo Niuafo'ou. 'I he ta'u fakapa'anga ko'eni, koe 'uhinga lahi ia 'a e lahi 'a e ngaahi lipooti ki he kau taki ngāue o fakahoko 'a e ola 'oe sivi faka'atita koe 'uhi koe 'a'ahi ki he 'otu motu.

Lolotonga 'a e ta'u, na'e 'omai ai ha ngaahi fakamatala pa'anga 'o ha ngaahi poloseki fakalakalaka fo'ou na'e ikai ke palani e timi kiai. Na'e fakamu'omu'a leva e ngaahi poloseki fakalakalaka ko'eni ke 'atita'i kakato ko'eui ke kakato pe ki he taimi 'i he ngaahi aleapau tokoni mo e no neongo na'e 'ikai ke fakahoko mai 'eni ki he 'atita.

Ko e ngaahi tohi fakamo'oni na'e tāketi ki ai na'e 'ikai ke maa'usia pea ko e 'uhinga lahi pe ki heni he koe ngaahi tokoni fakapa'anga ki he ngaahi ako 'ikai fakapule'anga, na'e 'iai e ngaahi fakalelei ki he tu'utu'uni ki hono ngaue'aki na'e 'ikai ke faipau kiai 'a e ngaahi ako'anga pea na'e fiema'u ai ke toe fai ha ngaue ki ai.

Oku kei ngaue pe va'ani ki ha fakalelei ki he'ene 'atita 'oku fakahoko ki he ngaahi potungaue 'a e pule'anga ke toe kakato ange ko'euhi ko'enau faipau ki he ngaahi tu'utu'uni ngāue kuo tali kenau muimui kiai 'a ia koe me'a ia oku fai e feinga kakato e timi 'i he ngaahi ta'u ka hoko mai.

4. Fakamatala pa'anga 'a e TOAG ki he 2020-21

'Oku te'eki ai malava 'a hono 'atita'i 'e he kautaha 'atita tau'atāina mei tu'a ko e Grant Thornton Nu'usila 'a e fakamatala pa'anga 'a e 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale ki he ta'u fakapa'anga 2020-21 makatu'unga 'i he fakangatangata 'o e fefolau'aki fakavaha'apule'anga, fakatatau ki he COVID-19. *(The financial statements for the financial year 2020-21 are yet to be audited due to the travel restrictions of the TOAG external auditor, Grant Thornton New Zealand, referring to COVID-19).*

TONGA OFFICE OF THE AUDITOR GENERAL

(‘Ofisi ‘o e ‘Atita Seniale ‘a Tonga)

Financial Statements

(Fakamatala Pa'anga)

For year ended 30th June, 2021

(Ki he ta'u 'oku ngata ki he 30 'o Sune, 2021)

LIPOOTI 'A E 'ATITA SENIALE

'Oku 'oatu 'e he 'Atita Seniale 'a e lipooti ko eni' fakataha mo e ngaahi fakamatala fakapa'anga 'o e 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale 'o Tonga ki he ta'u ngata 'i he 'aho 30 'o Sune 2021.

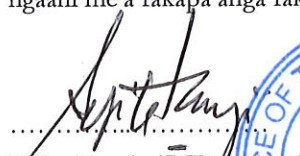
Tu'unga 'o e Ngāue

Ko e 'Atita Seniale ko e 'atita pule ia 'a e pule'anga, 'oku ne fakahoko 'a e ngaahi 'atita fakapa'anga, 'atita faipau mo e 'atita'i e ola 'o e ngaahi pa'anga 'a e pule'anga. 'Oku kau heni 'a e 'atita mo e lipooti 'o e ngaahi ola ki he Fale Alea 'o fou 'i he 'Eiki Sea 'o e ngaahi tu'unga fakapa'anga 'o e Ngaahi Potungāue 'a e Pule'anga, Ngaahi Kautaha Fakafongā, Ngaahi Kautaha 'a e Pule'anga mo e ngaahi poloseki fakalakalaka; pea mo toe vakai'i mo hono tali 'o e ngaahi fakamatala pa'anga kuo 'atita'i 'o e ngaahi kautaha 'a e pule'anga 'a ia kuo 'atita'i 'e he ngaahi kautaha 'atita taautaha.

Pule Lelei Fakakautaha

'Oku 'ikai ha 'akauni pangikē mavahe ma'ae 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale, 'oku tauhi pe 'i he Potungāue Pa'anga 'a e kotoa 'o e ngaahi 'akauni pangikē 'a e Ngaahi Potungāue 'a e Pule'anga fakalukufua. Ko ia ai 'oku fakatahataha'i 'a e founa tauhitohi ki he Potungāue Pa'anga. Na'e ngāue'aki 'e he 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale 'a Tonga 'i he taimi ko 'eni 'a e founa ngāue lolotonga ki hono teuteu'i 'o e ngaahi fakamatala fakapa'anga.

'Oku fiema'u ki he kotoa 'o e Ngaahi Potungāue 'a e Fakapule'anga ke nau tauhi 'a e ngaahi tatau 'o e ngaahi lekooti fakatauhitohi 'i he taimi 'oku fakahoko ai ha totongi 'o e ngaahi fakamole. 'Oku fiema'u ke fakahoko he mahina kotoa hono fakafehoanaki 'o e tohi vouti 'a e 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale pea mo e Potungāue Pa'anga. Ko e kotoa 'o e ngaahi tu'utu'uni ngāue kuo fokotu'u mei he Potungāue Pa'anga fekau'aki mo e ngaahi me'a fakapa'anga fakapule'anga ke muimui'i pau.

.....
Sefita Tangi FCPA (Asst.)
'ATITA SENIALE

'Aho: 11/03/2022

AUDITOR-GENERAL'S REPORT

The Auditor-General presents this report together with the financial statements of the Tonga Office of the Auditor General (TOAG) for the year ended 30th June, 2021.

State of Affairs

The Auditor General is the principal auditor of government, responsible for performing financial, compliance and performance audits of public funds. This includes the audit and reporting of results to the Legislature through the Speaker on the financial conditions of Ministries, Departments, Agencies, Public Enterprises and Development Projects: and for the review and approval of audited accounts of public enterprises that are audited by private firms.

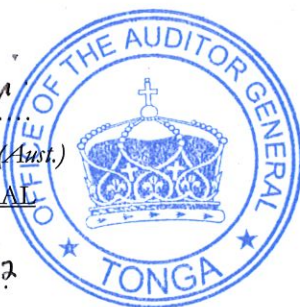
Corporate Governance

There is no separate bank account for TOAG, Ministry of Finance keeps all the bank accounts for all Ministries, Department and Agencies (MDAs). Therefore, the government accounting system is centralized in the Ministry of Finance. The TOAG during this time used the current system for preparing the financial statements.

All MDAs are required to maintain copies of accounting records when payments are made. A monthly reconciliation of TOAG manual vote book against the Ministry of Finance is required to be carried out. Financial rules and instructions are set by the Ministry of Finance for all financial matters of the Government to be followed.

.....
Sefita Tangi FCPA (Aust.)
AUDITOR GENERAL

Dated: 11/03/2022

FAKAMATALA 'O E NGAHI FATONGIA

Ko e Founa Tauhitohi 'o e Pule'anga 'o Tonga ma'ae kotoa 'o e ngaahi potungāue fakapule'anga fakalukufua, kau ki ai 'a e 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale, 'oku fakatahataha'i ia 'i he Potungāue Pa'anga. Ko e fakamatala pa'anga 'a e pule'anga fakalukufua ko e tefito'i fatongia ia 'a e Potungāue Pa'anga. Ka koe'uhi, ko e fiema'u 'a e Kupu 33 'o e Lao ki he 'Atita Fakapule'anga 'i hono fakatonutonu, 'oku teuteu ai 'e he 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale ha ngaahi fakamatala fakapa'anga 'o makatu'unga 'i he Ngaahi Tu'unga Fakatauhitohi Fakavaha'a pule'anga 'a e Sekitoa Pule'anga, (IPSA), 'o hange pe ko ha sino fakalao ia 'oku mavahe mei he Pule'anga. 'Oku tui 'a e 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale ko e founa ngāue lelei eni pea 'oku totonu ke hoko ia ko e founa ke lalaka ai ki mu'a 'a e kotoa 'o e ngaahi potungāue fakapule'anga ke teuteu'i 'enau ngaahi fakamatala fakapa'anga fakata'u ko e konga 'o 'enau ngaahi lipooti fakata'u.

'Oku ou tali 'a e tokangaekina 'a e tu'unga totonu 'o e ngaahi fakamatala fakapa'anga 'o e 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale, hono ngaahi kakano, 'enau fai pau ki he *Lao ki he 'Atita Fakapule'anga 2007* ('i hono fakatonutonu) mo e Ngaahi Tu'unga Fakatauhitohi Fakavaha'apule'anga 'a e Sekitoa Pule'anga (IPSA).

'I he'eku tui ko e fakamatala 'oku ha 'i he ngaahi fakamatala pa'anga mo e ngaahi fakamatala 'oku fakakau atu 'i he ngaahi fakamatala ko ia 'oku 'ata totonu mei ai 'a e ngaahi ngaue ola fakapa'anga 'a e 'Ofisi 'o e 'Atita Seniale ki he ta'u 'oku ngata ki he 'aho 30 'o Sune, 2021.

Fakamo'oni hingoa:

.....
Sefita Tangi FCPA (Aust.)

'ATITA SENIALE

'Aho: 11/03/2022.....

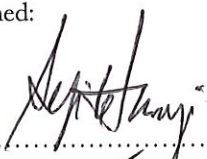
STATEMENT OF RESPONSIBILITIES

The Accounting System of the Government of Tonga for all Ministries, Departments and Agencies (MDAs), including the Tonga Office of the Auditor General (TOAG), is centralized at the Ministry of Finance. Therefore, annual financial reporting for government as a whole is the responsibility of the Minister of Finance. However, due to the requirement of Section 33 of the *Public Audit Act*, the TOAG prepares annual financial statements based on International Public Sector Accounting Standards (IPSAS) as if it is a legal entity by itself separate from Government. The TOAG believes this is a good practice, and should be a way forward for all MDAs to prepare their own annual financial statements as part of their annual reports.

We accept the responsibility for the integrity of the financial statements of the TOAG, their contents, their compliance with the *Public Audit Act 2007 (as amended)* and IPSAS Cash Basis.

In my opinion the information set out in the financial statements and attached notes to those statements fairly reflect the TOAG financial results for the year ended 30th June, 2021.

Signed:

.....
Sefita Tangi FCPA (Aust.)
AUDITOR GENERAL

Dated: 11/03/2022.....

‘OFISI ‘O E ‘ATITA SENIALE ‘O TONGA
TONGA OFFICE OF THE AUDITOR GENERAL

Fakamatala ‘o e ngaahi pa’anga ne t̄naki mo e ngaahi pa’anga fakamole

Statement of Cash Receipts and Payments

Ki he ta’u ngata ki he ‘aho 30 ‘o Sune, 2021

For the year ended 30th June, 2021

	<u>2021 (TOP)</u>	<u>2020 (TOP)</u>
PA’ANGA T̄NAKI (Receipts)		
Patiseti kuo Tali (<i>Government Appropriations</i>)	1,941,400.00	2,023,800.00
Totongi ‘Atita (<i>Audit Fees</i>)	74,816.00	54,000.00
K̄ATOA PA’ANGA (Total Receipts)	<u>2,016,216.00</u>	<u>2,077,800.00</u>
 PA’ANGA FAKAMOLE (PAYMENTS)		
Vāhenga (<i>Salaries</i>)	1,007,244.53	967,859.36
Totongi kaungāue lau’aho (<i>Wages</i>)	-	-
Vāhenga Le’ole’o (<i>Acting Allowance</i>)	-	3,833.58
Ngaahi Monū’ia ‘o e Pulengāue (<i>CEO Other Allowances</i>)	11,881.25	11,925.00
‘Inasi ‘o e Pule’anga ki he kau vāhenga mālōlō (<i>Government Contribution</i>)	113,591.72	100,061.12
Fefolau’aki Fakaloto fonua (<i>Domestic Travel</i>)	65,178.00	-
Fefolau’aki Fakatu’apule’anga (<i>Overseas Travel</i>)	-	114,057.05
(<i>Postal</i>)	190.00	
(<i>Advertising & Publicity</i>)	588.80	-
‘Utu ‘o e Me’alele (<i>Fuel</i>)	6296.50	5,545.50
Tauhi ‘o e me’a ngāue faka’ofisi (<i>Maintenance of Office Equipment</i>)	268.17	1,939.00
Tauhi ‘o e ngaahi me’alele (<i>Maintenance of Vehicles</i>)	3,203.68	6,885.36
(<i>Maintenance of Building and Compound</i>)	2,862.93	
Tohi, mo e ngaahi makasini (<i>Books, Periodicals & Publications</i>)	465.00	1,982.42
‘Uhila (<i>Electricity</i>)	23,437.84	28,515.13
Vai (<i>Water</i>)	482.01	1,023.94
Naunau faka’ofisi (<i>Office Supplies</i>)	16,065.34	31,776.71
Totongi Paaki (<i>Printing</i>)	9,061.78	768.20
(<i>Uniform</i>)	12,245.34	
Totongi memipa (<i>Subscription</i>)	10,498.33	11,296.60
Totongi ngāue’aki (<i>Rental</i>)	124,150.00	124,150.00
Akongāue mo Konifelenisi (<i>Training & Conference</i>)	-	-
Talitali mo tokanga’i kau ‘a’ahi (<i>Hospitality</i>)	490.00	1,057.00
Laiseni (<i>License</i>)	4,585.00	845.00
Tokoni fakatekinikale (<i>Technical Assistance & Consultation</i>)	-	23,315.74
(<i>Covid 19</i>)	11,340.00	
Koloa tu’uma’u t̄naki mai (<i>Assets Additions</i>)	67,982.01	51,959.99
K̄ATOA NGA’AHI FAKAMOLE (TOTAL PAYMENTS)	<u>1,492,108.23</u>	<u>1,488,796.70</u>

‘OFISI ‘O E ‘ATITA SENIALE ‘O TONGA
TONGA OFFICE OF THE AUDITOR GENERAL

Fakamatala ‘o e fakafehoanaki ‘o e mahu’inga patiseti mo e mahu’inga totonu

Statement of Comparison of Budget and Actual Amount

Ki he ta’u ngata ki he ‘aho 30 ‘o Sune, 2021

For the year ended 30th June, 2021

	Nouti	Ola totonu (Actuals Amounts) \$	Patiseti (Original Budget) \$
Kaungāue Tu’uma’u (Established Staff)		1,132,717.50	1,515,800.00
Totongi kaungāue lau’aho (Unestablished Staff)		-	8,300.00
Fefononga’aki mo fetu’utaki (Travel and Communications)		65,956.80	60,600.00
Tauhi mo e fakalelei me’angāue (Maintenance and Operations)		12,631.28	30,800.00
Totongi koloa mo e ngāue (Purchases of Goods and Services)		212,820.64	325,800.00
Totongi ngaahi koloa (Purchases of Assets)		67,982.01	100.00
KātoaFakamole (TotalExpenditure)		1,492,108.23	1,941,400.00

‘OFISI ‘O E ‘ATITA SENIALE ‘O TONGA
TONGA OFFICE OF THE AUDITOR GENERAL

Ngaahi nouti ki he fakamatala pa’anga

Notes to the Financial Statements

Ki he ta’u ngata ki he ‘aho 30 ‘o Sune, 2021

For the year ended 30th June, 2021

1. NGAACHI TU’UTU’UNI NGĀUE FAKATAUHITOHI (ACCOUNTING POLICIES)

a) Makatu’unga ‘o e teuteu (Basis of Preparation)

Na’e teuteu’i ‘a e ngaahi fakamatala fakapa’anga ‘o fakatautu ki he Founa Fakatauhitohi Fakamāmani Lahi ma’ae pule’anga ‘i he Makatu’unga Fakapa’anga ‘o e Tauhitohi. Na’e ngāue’aki ‘a e ngaahi tu’utu’uni ngāue fakatauhitohi. *(The financial statements have been prepared in accordance with Cash Basis IPSAS “Financial Reporting under the Cash Basis of Accounting.” The accounting policies have been applied consistently throughout the period.)*

b) Sino Lipooti (Reporting Entity)

Ko e ngaahi fakamatala fakapa’anga ma ‘aha sino ‘i he sekitoa fakapule’anga: ‘ofisi ‘o e ‘Atita Seniale Tonga (ko e ‘TOAG’). Ko e ngaahi fakamatala pa’anga ‘oku fakamahino pau ‘i he lao fekau’aki (ko e Lao ki he ‘Atita Fakapule’anga 2007 ‘i hono fakatonutonu). Ko eni ia ‘oku’ ne fa’u ‘a e TOAG ‘a ia ‘oku pule’i ‘e he pule’anga fakafonua ‘o Tonga. Ko e fatongia tefito ‘o e TOAG ke tuku atu ha ngaahi ngāue faka’atita ke tokoni ki hono tokanga ‘i mā’olunga ‘o e ngāue’aki ‘o e ngaahi sino’i pa’anga fakapule’anga’ mo e ngaahi naunau. *(The financial statements are for a public sector entity: Tonga Office of the Auditor General (the ‘TOAG’). The financial statements encompass the reporting entity as specified in the relevant legislation (the Public Audit Act 2007 as amended). This comprises the TOAG which is controlled by the national government of Tonga. The principal activity of the TOAG is to provide audit services to assist the executive supervision of the use of public funds and resources.)*

‘Oku ‘ikai ngāue’aki ‘e he TOAG ha’a’ ne ‘akauni pangikē pē ‘a’ana. ‘Oku tauhi ‘e he Potungāue Pa’anga ‘a e kotoa ‘o e ngaahi ‘akauni pangikē ma’ae kotoa ‘o e Ngaahi Potungāue Fakapule’anga Fakalukufua ‘o ha fatongia faka- falepa’anga fakatahataha ‘a ia ‘oku’ ne pule’i ‘a e ngaahi fakamole pa’anga kuo fakahoko ‘e he kotoa ‘o e ngaahi potungāue lolotonga ‘o e ta’u fakapa’anga. Ko e ngaahi fakamole kotoa ‘oku totongi ‘i he ‘akauni ko ‘eni, ‘a ia ‘oku fakahā ia ‘i he Fakamatala ‘o e Ngaahi Pa’anga ne Tānaki mo e Ngaahi Fakamole. ‘Oku ‘ikai fakahoko ha ngaahi fakamole ‘e ha fa’ahi hono tolu mei tu’a. *(The TOAG does not operate its own bank account. The Ministry of Finance maintain all bank accounts for all Ministries, Departments and Agencies (MDAs) and a centralized treasury function administers cash expenditures incurred by all departments during the financial year. All payments are made on this account, and are disclosed in the Statement of Cash Receipts and Payments. There are no payments by external third parties.)*

c) Pa’anga Ngāue’aki (Reporting Currency)

Ko e pa’anga ‘oku ngāue’aki ko e pa’anga Tonga. *(The reporting currency is Tongan Pa’anga.)*

‘OFISI ‘O E ‘ATTITA SENIALE ‘O TONGA
TONGA OFFICE OF THE AUDITOR GENERAL

Ngaahi nouti ki he fakamatala pa’anga

Notes to the Financial Statements

Ki he ta’u ngata ki he ‘aho 30 ‘o Sune, 2021

For the year ended 30th June, 2021

2. PATISETI ‘O E NGAAHI PA’ANGA KUO FAKAHŪ ATU KI HE NGAAHI NGĀUE ‘A E PULE’ANGA. (BUDGET APPROPRIATIONS)

Ko e patiseti ma’ae TOAG ‘oku pule’i ia ‘o fou ‘i ha ‘akauni fakatahataha ‘oku pule’i ‘e he ‘Ofisi ‘o e Fale pa’anga. ‘Oku ‘ikai pule’i ‘e he TOAG ‘a e pa’anga ko ‘eni’ kā ‘oku tuku atu ia ‘e he ‘Ofisi ke’ ne tokanga’i ki he’ene ngaahi ngāue ‘i hono teuteu ‘a e pepa pou pou mo fakamafai ki he’ene fakamole pea fakahū ki he Potungāue Pa’anga. (*Amounts appropriated to TOAG are managed through a central account administered by the Office of the Treasury. These amounts are not controlled by TOAG but are deployed on the Office’s behalf by the central account administrator on presentation of appropriate documentation and authorization.*)

3. ‘AHO ‘O E FAKANGOFUA (AUTHORISATION DATE)

Ko e ngaahi fakamatala fakapa’anga’ na’e fakangofua ia ‘i he ‘aho 11 ‘o Ma’asi 2022, ‘e he ‘Atita Seniale. (*The financial statements were authorised on 11th March 2022, by the Auditor General.*)

4. KOLOA TU’U’ANGA MO E NAUNAU (PROPERTY PLANT AND EQUIPMENT)

Ko e nouti’ ‘oku kau ki ai mo hono fakahā kakato ‘a e koloa, naunau mo e me’angāue ‘i hono totongi’ totonu pea to’o mei ai e holo hono totongi ki hono ngāue’aki. Ko e holo ko eni’ ‘oku hā ‘oku ngāue’aki ia ‘i he founga laine hangatonu ki he kalasi koloa ko ia. (*The notes include the disclosure of property, plant and equipment stated at cost less accumulated depreciation. Depreciation is disclosed using the following straightline methods on asset classes:*

Ko e tu’unga ‘o e holo ‘i he tu’unga ‘o e koloa’ ‘oku makatu’unga ia ‘i he vaha’ataimi ‘oku ‘aonga ai ‘a e koloa. (*Depreciation rates are based upon the expected useful life of assets.*)

Komipiuta (<i>Computers</i>)	50%
Naunau Fale mo e Ngaahi Naunau Kehe (<i>Furniture and Fitting</i>)	10%
Ngaahi Saliote Misini (<i>Motor Vehicles</i>)	25%
Naunau ‘Ofisi (<i>Office Equipment</i>)	10%

‘OFISI ‘O E ‘ATITA SENIALE ‘O TONGA
TONGA OFFICE OF THE AUDITOR GENERAL

Ngaahi Nouti ki he fakamatala pa’anga

Notes to the Financial Statements

Ki he ta’u ngata ki he ‘aho 30 ‘o Sune, 2021

For the year ended 30th June, 2021

2021

Fa’ahinga ‘o e koloa	Mahu’inga	Tānaki	Tuku atu	KĀTOA	Holo fakata’u ‘o e mahu’inga	Tānaki kotoa ‘o e holo fakata’u	Mahu’inga ‘i he ta’u fakapa’anga
Ngaahi Komipiuta	397,216	30,950	-	428,166	30,424	385,789	42,377.09
Naunau Fale	105,371	6,782	-	112,153	6,803	72,827	39,325.89
Saliote Misini	220,976	-	-	220,976	21,726	220,976	-
Naunau ‘Ofisi	173,006	30,500	-	203,506	14,426	69,094	134,411.51
	896,569	68,232	-	964,801	73,379	748,686	216,114.49

2020

Ngaahi Komipiuta	362,916	34,300	-	397,216	24,504	355,365	41,851
Naunau Fale	87,711	17,660	-	105,371	8,666	66,024	39,347
Saliote Misini	220,976	-	-	220,976	33,322	199,251	21,726
Naunau ‘Ofisi	173,006	-	-	173,006	6,962	54,668	118,338
	844,609	51,960	-	896,569	73,454	675,308	221,262

‘OFISI ‘O E ‘ATITA SENIALE ‘O TONGA
TONGA OFFICE OF THE AUDITOR GENERAL

Ngaahi Nouti ki he fakamatala pa’anga

Notes to the Financial Statements

Ki he ta’u ngata ki he ‘aho 30 ‘o Sune, 2021

For the year ended 30th June, 2021

5. ALEAPAU LISI KUO FOKOTU’U (OPERATING LEASE COMMITMENTS)

‘Oku lolotonga ‘i ai ‘a e lisi kuo fokotu’u ki hono ngāue’aki ‘e he TOAG mo e aleapau lisi ko eni (*The TOAG currently have an operating lease for their offices with the following lease commitments*):

:

2021	\$
‘I loto ‘i he ta’u ‘e 1 (<i>Within 1 year</i>)	124,150
‘I loto ‘i he ta’u ‘e 2 (<i>Within 2 years</i>)	124,150
Ta’u ‘e 2-5 (<i>2-5 years</i>)	327,450
5+	-
Kātoa (<i>Total</i>)	<u>620,750</u>

2020	\$
‘I loto ‘i he ta’u ‘e 1 (<i>Within 1 year</i>)	124,150
‘I loto ‘i he ta’u ‘e 2 (<i>Within 2 years</i>)	124,150
Ta’u ‘e 2-5 2-5 years	327,450
5+	-
Kātoa (<i>Total</i>)	<u>620,750</u>

6. ‘ULUAKI PATISETI MO E PATISETI AOFANGATUKU (ORIGINAL AND FINAL BUDGET)

‘Oku fa’u ‘a e patiseti kuo fakangofua ‘i he makatu’unga fakatauhitohi tatau (makatu’unga ‘i he pa’anga), makatu’unga fakama’ala’ala tatau, mo e vaha’ataimi tatau (mei he ‘aho 1 Siulai 2020 ki he 30 ‘o Sune 2021) ‘o e ngaahi fakamatala fakapa’anga. Ko e ‘uluaki patiseti na’e fakangofua ia ‘i ha ngāue fakalao. (*The approved budget is developed on the same accounting basis (cash basis), same classification basis, and for the same period (from 1 July 2020 to 30 June 2021) as for the financial statements. The original budget was approved by legislative action.*)

Ko e mahu’inga totonu fakakātoa ‘o e fakamole na’e si’i hifo ia ‘i he ‘uluaki patiseti na’e fakangofua ‘e he ngāue ‘a e fale alea (*The actual total expenditure was less than the original budget approved by legislative action.*)
